COMPETENȚELE CADRULUI DIDACTIC DIN PERSPECTIVA EDUCAȚIEI INCLUZIVE

TEACHING STAFF COMPETENCES FROM THE PERSPECTIVE OF INCLUSIVE EDUCATION

CZU: 376.112.4 **https://doi.org/10.59295/spd2025s.83**

Mădălina MIȘCALENCU, *drd***.** *România*
ORCID: 0000-0002-9584-4171
E-mail: miscalencu@yahoo.com
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *Ensuring the possibility of participation in education for all children, regardless of how different they may be, as well as the emphasis placed on the valorization of human diversity within the school, presupposes a series of qualities from the teaching staff, but also the necessary skills in carrying out activities in which they are involve students with CES. The teacher's awareness of the level of professional competence he/she possesses, as well as his/her willingness to improve in the conditions of inclusive education, are qualities that will help him/her ensure an inclusive environment at the level of the class/group of students that he/she will coordinate. The ability of the teacher to adapt the training process, to adapt the didactic strategies to the needs of each individual and to ensure a friendly climate that stimulates creativity and collaboration between students, demonstrates a good psycho-pedagogical professional training. The training and development of pedagogical skills are essential both for achieving the educational, social and professional integration of children with CES, as well as for making the most of their potential.*

Keywords: *children/ students with CES, competence, inclusion, inclusive education, teaching staff.*

Politicile educaționale de la sfârșitul secolului trecut au adus în prim plan ideea de acceptare a diversității umane și de valorizare a oportunităților oferite educației de către diversitatea experiențelor. Asigurarea accesului la educație pentru toți copiii la toate nivelurile de învățământ, dar și la informare și orientare școlară și profesională, au fost menționate pentru prima dată în articolele *Convenției cu privire la drepturile copilului* în 1989. „Statele părți recunosc dreptul copilului la educație și, în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse" [12].

Un alt moment important pentru educația incluzivă a fost *Conferința Mondială de la Jomtiem*, Thailanda din anul 1990, în cadrul căreia se făcea apel la respectarea dreptului fundamental la educație al fiecărui copil. Educația pentru toți impunea transformarea structurilor educaționale astfel încât să fie în măsură să primească și să sprijine toți copiii, „adaptarea ofertei educaționale astfel încât să poată satisface cerințele educaționale ale unei mari diversități de copii, fiecare având particularitățile de învățare și de dezvoltare

proprii, pe care școala nu le poate ignora”. Documentul făcea referire și la importanța pregătirii cadrelor didactice, necesară pentru a putea oferi suport educațional tuturor copiilor, dar și pentru a crea o legătură cu comunitatea [8, p. 11].

După *Conferința Mondială UNESCO asupra educației speciale de la Salamanca* (7 – 10 iunie 1994) au fost utilizați în mod frecvent termenii de *incluziune școlară* și *educație incluzivă* care făceau referire la crearea „unor școli pentru toți care să includă toți copiii, să respecte diferențele dintre aceștia, să sprijine elevii în activitatea de învățare și să răspundă cerințelor individuale”, încurajând cooperarea, toleranța și respectul față de copiii cu dizabilități [2].

În prezent, educația incluzivă presupune un proces continuu de adaptare a instituției școlare și de perfecționare a resursei umane, pentru a facilita accesul la educație a tuturor elevilor din cadrul unei comunități. Totodată școlile incluzive asigură, prin intermediul cadrelor didactice, o educație eficientă tuturor beneficiarilor direcți, indiferent de diferențele lor individuale sau nevoile speciale. În acest sens, rolul cadrelor didactice este foarte important în implementarea și promovarea unei educații incluzive eficiente. Abilități precum, adaptarea lecțiilor la specificul și nevoile elevilor, crearea în clasă a unui climat prietenos, capacitatea de a lucra în echipă cu ceilalți profesori și specialiști din unitatea școlară, dar și de a stabili relații de colaborare cu elevii și părinții acestora, se formează prin intermediul programelor și cursurilor de formare continuă.

Formarea și îmbunătățirea *competențelor profesionale* reprezintă obiective ale programelor de formare profesională continuă. Noțiunea de „competență” apare pentru prima dată la sfârșitul secolului al XX-lea, fiind utilizată în domeniul calificărilor profesionale. În domeniul educațional, termenul a fost introdus mai târziu, începând cu anul 2001 cu înțelesul de finalitate educațională [1, p. 20].

Competențele pe care le poate dobândi un cadru didactic prin dezvoltarea profesională, conform cadrului legislativ din țara noastră, sunt [11, p.43]:

1. Competenţe pedagogice;
2. Competenţe sociale;
3. Competenţe referitoare la organizarea şi conducerea clasei şi a organizaţiei şcolare;
4. Competenţe profesional-ştiinţifice;
5. Competenţe info-documentare;
6. Competenţe de management al carierei şi al dezvoltării personale.

Raportându-ne la acest sistem putem identifica competențele necesare profesorului care asigură o educație incluzivă.

1. ***Competenţe pedagogice*** – exprimate în etapele de organizare a procesului de instruire (proiectarea, desfășurarea și evaluarea procesului educativ). Aceste competențe implică folosirea cunoștințelor pe care le deține cadrul didactic pentru a concepe experiențe de învățare.

Înțelegerea diversității elevilor și a nevoilor acestora reprezintă o competență necesară în lucrul cu elevii cu CES, pe care o poate dobândi cadrul didactic. Totodată, cadrul

didactic trebuie să aibă abilitatea de a recunoaște nevoile individuale ale elevilor și de a răspunde adecvat capacității de învățare a fiecăruia, inclusiv elevilor cu dizabilități.

Competențe în adecvarea curriculumului și a strategiilor de predare. Cadrul didactic trebuie să dețină capacitatea de a adapta curriculumul și metodele de predare pentru a răspunde nevoilor diferite ale elevilor. Astfel, un curriculum școlar adecvat pentru elevii cu CES presupune dezvoltarea unor domenii ce țin de personalitatea elevului, educația morală, religioasă și estetică, de dobândirea unei autonomii de muncă, precum și dezvoltarea psihomotricității.

a) Dezvoltarea trăsăturilor de personalitate din domeniul afectiv, motivațional, caracterial și al socializării presupun:

- formarea la elevul cu CES a unei imagini de sine pozitive, astfel încât să aibă încredere în propria persoană și în capacitățile sale, să-și accepte aspectul fizic sau imperfecțiunile corporale;
- stimularea motivațiilor extrinsece și intrinsece în activitatea didactică, astfel încât să se poată ajunge la o creștere a randamentului școlar;
- îmbunătățirea relațiilor cu colegii și cu cei din jur, stabilirea unor relații de adaptare și integrare la nivel de micro și macrogrup social;
- dezvoltarea abilităților de autoreglare emoțională, gestionarea emoțiilor disfuncționale care au un efect negativ asupra comportamentului;
- dezvoltarea autonomiei personale și sociale astfel încât elevul să se poată adapta inter și intra-personal, să capete independență în contextul mediului înconjurător, să dobândească capacități și resurse de adaptare și integrare socială, să manifeste respect pentru alte persoane etc. [13, p.277].

b) Formarea deprinderilor de muncă independentă presupune capacitatea elevului de a-și organiza activitatea de învățare, de a se implica în activitățile casnice, de a participa la activități extrașcolare etc.

c) Educația morală, religioasă și estetică presupune interiorizarea, de către elevi, a normelor, regulilor și valorilor morale, formarea valorilor artistice, implicarea elevilor în diferite activități cu caracter etic sau estetic etc.

d) Dezvoltarea armonioasă a conduitelor psihomotrice, implică deprinderi psihomotrice de bază (locomoție, scris, gesturi), face posibilă adaptarea socială (stabilirea unor modalități de comunicare interpersonală), adaptarea estetică (tehnici de expresie corporală) etc. [4].

Pentru a putea adapta curriculumul școlar la nevoile diferite ale elevilor, cadrul didactic trebuie să dețină abilitatea de a utiliza tehnici și strategii diferite care să implice toți elevii în mod activ, astfel încât să le capteze interesul. În acest sens, profesorul trebuie să aibă capacitatea de a stârni curiozitatea elevilor prin introducerea în activitatea de predare a unor elemente de noutate, folosirea unor exemple sau abordarea unor teme care au legătură cu domeniile de interes ale acestora. Utilizarea activităților de grup ca formă de organizare a activității didactice sau utilizarea studiului de caz ca metodă de învățământ, prin intermediul căruia elevii se confruntă cu o situație de viață reală sau una

ipotetică, în vederea studierii sau rezolvării lui. Strategiile de predare trebuie să fie alese în funcție de cunoștințele pe care trebuie să le transmită elevilor [7].

2. ***Competenţe sociale*** – capacitatea cadrului didactic de a interacționa cu elevii, părinții și celelalte cadre didactice, precum și capacitatea acestuia de a iniția parteneriate cu membrii comunității.

În activitățile în care sunt incluși și elevi cu CES, cadrul didactic trebuie să dețină *competența de a gestiona diversitatea elevilor* din clasa/ grupul pe care-l conduce. Trebuie să fie deschis față de diversitatea elevilor din punct de vedere al caracterelor, stilurilor de învățare, sexelor, grupelor de vârstă, nevoilor de învățare etc. [10].

Acceptarea și promovarea diversității în educație presupune oferirea în mod echitabil de drepturi și șanse la educație tuturor copiilor, precum și crearea condițiilor pentru participarea și implicarea deplină și activă a acestora pe baza unui set comun de valori și a unui sentiment comun de apartenență la școala din care fac parte [3, p.11]. Cadrul didactic trebuie să aibă abilitatea de a crea un mediu de învățare incluziv care se bazează pe respect și acceptare și care promovează colaborarea și înțelegerea între elevi, indiferent de dizabilitatea acestora, orizonturile culturale și socio-economice.

Empatie – capacitatea cadrului didactic de a înțelege nevoile elevului cu CES și problemele cu care se confruntă acesta.

Competențe în colaborarea și comunicarea cu cadrele didactice, cu specialiștii din domeniul educației, cu elevii și părinții acestora, dar și cu comunitatea.

Comunicarea cu colegii și specialiștii din domeniul educației poate duce la îmbunătățirea activității didactice prin schimburile de experiență care se realizează și în urma cărora se pot găsi soluții eficiente la problemele care apar.

Elevii cu CES au nevoie de activități de predare-învățare diferențiate și individualizate, au nevoie de sprijin atât din partea cadrelor didactice, cât și din partea colegilor. Profesorului îi revine rolul de a sprijini învățarea la copii prin particularizarea conținutului programei școlare astfel încât informațiile transmise să fie formulate clar și pe înțelesul copiilor, iar sarcinile de lucru să fie corect formulate și accesibile, astfel încât potențialul fiecărui copil să fie valorificat la maximum. Strategiile didactice pe care cadrul didactic le utilizează la clasă au ca efect optimizarea comunicării cu elevii cu CES, aceasta oferind suportul pe care se sprijină, atât actul învățării, cât și integrarea școlară și socială a acestor copiii [6].

În comunicarea cadrului didactic cu părinții, fiecare dintre aceștia trebuie să-și asume rolurile potrivite experienței avute, cadrul didactic contribuie cu experiența sa de la clasă, iar părintele oferă perspectiva sa asupra copilului său, astfel încât să se poate crea parteneriatul cadru didactic-părinte.

Comunicarea cadrului didactic cu comunitatea se materializează prin încheierea de parteneriate în cadrul cărora se vor desfășura activități cu tematici despre integrarea fizică, funcțională, socială și organizațională a persoanelor cu CES. Participarea elevilor cu CES la evenimente desfășurate în cadrul comunității, vor familiariza membrii comunității locale atât cu problemele și nevoile cu care se confruntă persoanele cu CES,

cât și cu aptitudinile și priceperile elevilor cu CES, sprijinind în acest sens, integrarea acestora în comunitate, dar și pe piața muncii.

3. ***Competenţe referitoare la managementul clasei și a organizaţiei şcolare*** – gestionarea eficientă a problemelor apărute la nivelul clasei sau a școlii.

Activitatea cadrului didactic la clasă nu se axează doar pe activitatea de predare-învățare-evaluare, acesta conduce întreg procesul instructiv-educativ pe care îl organizează, îl adaptează, îl dirijează și evaluează. Totodată, se preocupă de crearea unui climat educațional pozitiv pentru grupul pe care îl coordonează, fiind un manager educațional. La clasă, foarte importantă este comunicarea cadrului didactic cu elevii, ajungând prin intermediul acesteia să le influențeze comportamentul de învățare, să le direcționeze parcursul educațional, profesional și personal. Este important să se dezvolte strategii eficiente de gestionare a comportamentului pentru a asigura un mediu de învățare pozitiv și sigur pentru toți elevii [9, p.9].

4. ***Competenţele profesional-ştiinţifice*** sunt evidențiate prin:

- capacitatea cadrului didactic de a conduce procesul didactic de predare-învățare-evaluare și de a valorifica cunoștințele științifice de specialitate, psihopedagogice și metodice;
- capacitatea de a adapta activitățile didactice în proiectarea didactică în funcție de particularități de vârstă și individuale ale elevilor, dezvoltarea cognitivă, achizițiile dobândite și nevoile acestora;
- abilitatea de a elabora și de a utiliza instrumente de evaluare specifice procesului instructiv-educativ, dar și nivelului de pregătire al elevilor;
- priceperea de a forma elevilor competențe de învățare, interpersonale, interculturale, civice, sociale [14].

5. ***Competenţe tehnice și tehnologice*** – utilizarea tehnologiei asistive permite persoanelor cu CES să-și valorifice întregul potențial în activitățile cotidiene.

Aceste competențe pot fi aplicate în multe contexte:

- abilitatea de a folosi dispozitivele IT;
- capacitatea de a proiecta și de a desfășura activități cu mijloace tehnice moderne;
- capacitatea de a folosi mijloace multimedia în procesul instructiv-educativ prin utilizarea de software educațional în procesul de predare-învățare;
- abilitatea de a accesa resurse de informații, în scopul documentării [5];
- folosirea de tehnici pentru producerea, prezentarea sau înțelegerea unor informații complexe [1, p.24].

6. ***Competenţe de management a carierei şi a dezvoltării personale*** – participarea cadrului didactic la programe și cursuri de formare continuă, în urma unei autoevaluări corecte a nivelului pregătirii profesionale.

Competențele de management a carierei:

- capacitatea de autoformare;

- capacitatea de dezvoltare profesională prin informarea continuă asupra tendințelor novatoare și identificarea aspectelor din propria activitate care necesită schimbare/îmbunătățire;
- abilitatea de a identifica corect competențele pe care le deține și capacitatea de a-și stabili propriul program de înbunătățire a acestora prin manifestarea unei atitudini critice asupra propriilor activități didactice [5].

Cadrele didactice trebuie să fie în permanență deschise la învățarea continuă și să urmărească mereu să-și înbunătățească abilitățile și cunoștințele în domeniul educației incluzive.

Competențele cadrelor didactice sunt fundamentale pentru promovarea unei educații incluzive și echitabile. Prin comunicarea eficientă, înțelegerea diversității, adaptabilitatea, utilizarea tehnologiei și oferirea de suport emoțional, cadrele didactice pot crea un mediu de învățare în care toți elevii se simt acceptați și încurajați să-și dezvolte abilitățile și cunoștințele.

REFERINȚE:

1. ARDELEAN, A. (coord.), MÂNDRUȚ, O. *Didactica formării competențelor. Cercetare, dezvoltare, inovare, formare.* Arad: „Vasile Goldiș" University Press, 2012. Disponibil: https://www.uvvg.ro/docs/cercetare/cdep/Didactica-competente-final.pdf [Accesat în data de 29.08.2022].
2. Asociația RENINCO România. Conferința Naţională*, Parteneriatul Educaţional Şcoală-Familie, exemple de bună practică incluzivă în şcoala românească* - extras din prefață. Bucureşti, 2014. Disponibil: https://www.reninco.ro/images/Declaratia%20de%20la%20Salamanca.pdf [Accesat în data de 02.06.2023].
3. Consiliul Europei. *Un cadru-model pentru strategia de integrare interculturală la nivel național Strategii de integrare interculturală: gestionarea diversității ca oportunitate*. https://rm.coe.int/comitetul-director-pentru-antidiscriminare-diversitate-si-incluziune-c/1680a65f40 [Accesat în data de 04.03.2024].
4. ** *Dezvoltarea psihomotrică - un factor important în evoluția vieții*. Disponibil: https://www.scrigroup.com/educatie/psihologie-psihiatrie/Dezvoltarea-psihomotrica-un-fa43461.php [Accesat 02.03.2024].
5. EduForms. *Educație incluzivă de calitate prin formare profesională continuă. Competență didactică şi exigenţe profesionale*. Disponibil: https://eduform.snsh.ro/baza-de-date-online-cu-resurse-educationale-pentru-sustinerea-educatiei-incluzive-de-calitate/competenta-didactica-si-exigente-profesionale [Accesat în data de 06.03.2024].
6. EduForms. *Educație incluzivă de calitate prin formare profesională continuă. Metode și tehnici generale de comunicare eficientă pentru copiii cu C.E.S.* Disponibil: https://eduform.snsh.ro/baza-de-date-online-cu-resurse-educationale-pentru-sustinerea-educatiei-incluzive-de-calitate/metode-si-tehnici-

generale-de-comunicare-eficienta-pentru-copiii-cu-c-e-s [Accesat în data de 05.03.2024].

7. GHERGUȚ, A. *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale Strategii de educație integrate*. București: Polirom, 2001. Disponibil: file:///C:/Users/40765/Downloads/pdfcoffee.com_alois-ghergut-psihopedagogia-persoanelor-cu-cerinte-speciale-2-pdf-free.pdf [Accesat 03.03.2024].
8. GHERGUȚ, A., FRUMOS, L. *Educația incluzivă. Ghid metodologic*. Iași: Polirom, 2019.
9. IONESCU, M. (coord. științific), BOJA, A. *Formarea competențelor de management al clasei de elevi în perioada pregătirii inițiale a cadrelor didactice*, rezumat teză de doctorat. Cluj – Napoca 2011. Disponibil: https://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/2011/stiinte-ale-educatiei/boja_alina_ro.pdf [Accesat în data de 06.03.2024].
10. Living Democracy. *Cunoașterea și înțelegerea diferitelor tipuri de diversitate din școală*. https://www.living-democracy.com/ro/principals/learning/preparation/knowing-and-understanding-the-different-kinds-of-diversity-at-school/ [Accesat în data de 04.03.2024].
11. Ministerul Educației. Ordin Nr. 5561/7.11.2011 pentru aprobarea Metodologiei privind formarea continuă a personalului din învățământul preuniversitar", Art. 98. Disponibil: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/resurse%20umane/formarea%20continua/OM%205561_2011%20Metodologie%20privind%20formarea%20continu%C4%83%20a%20personalului%20din%20%C3%AEnv%20preuniv.pdf [Accesat în data de 22.02.2024].
12. Monitorul Oficial al României. *Convenție cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989*, nr. 109/28 sep. 1990, Art. 28, alin. (1). Disponibil: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=28213 [Accesat în data de 05.06.2023].
13. PĂUNESCU, C. et al. *Terapia educațională integrată*. București: Pro Humanitate, 1997. I.S.B.N. 973-97313-1-7. Disponibil: https://ro.scribd.com/document/394244222/terapia-educationala [Accesat 02.03.2024].
14. ZAHARIA, S. *Competențele didactice ale profesorului eficient*. Disponibil: https://www.cjrae-cs.ro/assets/documente/mat_consiliere/Eseu_Pedagogic_2.pdf [Accesat 06.03.2024].